

AGORA DERNEĐİ

LÜBNAN'DA SURIYELİ MÜLTECİLERİN DURUMU

Nisan, 2019

Hazırlayanlar:

Cahide SARI ve Asim Murat OKUR

Bu rapor Avrupa Birliđi Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliđi desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Agora Derneđi'ne aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

1943'te bağımsızlığı resmi olarak ilan edilen Lübnan'da mülteci meselesi, neredeyse ülkenin kuruluşundan itibaren deneyimlenen bir konudur. 1948'de İsrail'in kuruluşunun ilan edilmesiyle birlikte, İsrail saldırıları sonucunda Filistin'den ilk aşamada yüz bin civarında kişi Lübnan'a göç etmek zorunda kalmıştır. Bugün yaklaşık beş yüz bin Filistinli 'geçici mülteci' konumunda Lübnan'da yaşamaktadır ve ancak Birleşmiş Milletler'e mülteci olarak yaptıkları kayıtlarla resmi görünürlük elde edebilmektedirler.

¹Lübnan'da doğan Filistinliler de Lübnan vatandaşı olarak kabul edilmemektedir. Dolayısıyla sağlık, eğitim, sosyal hizmetler gibi temel haklara erişim, siyasal ve medeni hakların kullanımı konusunda onlarca yıldan beri derin sorunlar yaşanmaktadır. UNRWA (Birleşmiş Milletler Yakın Doğu Filistinli Mültecilere Yardım Dairesi) verilerine göre Lübnan'daki Filistinlilerin yaklaşık yarısı ülke içindeki 12 kampta yaşamaktadır ve bu kamplar çadır ve gecekondulardan oluşan gettolar

şeklinde. Filistinlilerin 2007 yılına kadar 70 iş kolunda çalışmaları yasaktı. 2007 yılında uluslararası kuruluşların da baskıları ile bu kısıtlama 20 iş koluna indirilmiştir. Çok sayıda Suriyeli mültecinin Lübnan'a sığınmasıyla birlikte Filistinli mültecilere yönelik program ve bütçede de kayda değer erime söz konusu olmuştur.

Lübnan'da göç ve mülteciler, en başından beri fazlasıyla siyasal başlıklar olarak belirmiş ve mezhep ve etnisite temelli siyasal bloklar üzerinden işleyen siyasal çerçevenin kırılma noktasını daha da belirginleştiren önemli faktörlerden olmuştur. Lübnan'da cumhurbaşkanından kamu kurumlarındaki istihdama kadar bütün devlet sistemi din ve mezhep esaslı olarak bölünmektedir. Ülkede cumhurbaşkanının Hristiyan, başbakanın Sünni, meclis başkanının da Şii kesimden seçilmesi kararlaştırılmıştır. Lübnan Meclisi üyeleri de (1989 yılından beri) yarı/yarıya Müslüman ve Hristiyan kesimlerden belirlenmektedir. Lübnan Bakanlar Kurulu üyelerinin seçiminde de yine aynı dini/mezhepsel dengeler gözetilmektedir. Siyasal yaşamın bu şekilde örgütlenmesi mülteci meselesinin ele alınma biçimini kaçınılmaz olarak etkilemiştir.

90'lı yıllardan itibaren Afrika ve diğer Arap ülkelerinden de mülteciler, özellikle LGBTİ ve kadın mülteciler, Lübnan'a sığınmaya başlamıştır. Nüfusu yaklaşık altı milyon olan Lübnan'da Suriye krizi öncesinde çoğunluğu Filistinli olmak üzere yarım milyon civarında mülteci, iki yüz bin civarında da Asya ülkelerinden gelen çoğunluğu kadın göçmen işçiler bulunmaktaydı. Suriye krizi nedeniyle bir milyonun üzerinde Suriyelinin de Lübnan'a sığınmasıyla birlikte, mülteci meselesi başka hiçbir ülkede olmadığı kadar siyasal yaşamı etkilemeye başlamıştır. Dini ve etnik grupların varsayılan nüfus ağırlığı üzerinden kurulan "siyasal denge", parlamentoya ve siyasal hiyerarşinin

¹ Fotoğraf <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/lubnanda-filistinli-multeci-kampindaki-catisma/794610> 'den alınmıştır.

merkezi ve yerel ayaklarına da yansıtıldığından, nüfusun %20-25'ine yakın bir oranda (1 milyon ve üzerinde) mültecinin Lübnan'a sığınması mevcut kırılğan siyasal denge açısından bir tehdit unsuru olarak görülmektedir.

Kamusal Hizmetlere Erişim ve Kayıt:

Lübnan, 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye taraf değildir ve Suriyeli mülteciler resmi olarak “yerinden edilmiş kişiler” olarak tanımlanmaktadır. Lübnan Suriye'den gelen mülteciler için resmi kamp oluşturmamakta direten bir ülkedir ve Suriyeli mültecilerin kalıcı yerleşiminin önlenmesi Lübnan'ın mülteci politikasının temelini oluşturmaktadır. Mülteci alanına dair uluslararası platformlarda Lübnan sözcüleri mütemadiyen Suriyeli mültecilerin bir an önce ‘evlerine’ dönmesine yönelik gerekli düzenlemelerin yapılması için uluslararası topluma çağrıda bulunmaktadır. Lübnan'da 2011'den bu yana yaklaşık 50 bin Suriyeli mülteci BM'nin yerleştirme programına dahil edilerek ABD, İsveç ve Fransa gibi ülkelere yerleştirilmiş, binlerce Suriyeli de kendi imkanlarıyla diğer ülkelere geçmiştir.

Lübnan, 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye taraf değildir ve Suriyeli mülteciler resmi olarak “yerinden edilmiş kişiler” olarak tanımlanmaktadır. Lübnan Suriye'den gelen mülteciler için resmi kamp oluşturmamakta direten bir ülkedir ve Suriyeli mültecilerin kalıcı yerleşiminin önlenmesi Lübnan'ın mülteci politikasının temelini oluşturmaktadır.

Eylül 2018 itibariyle 952,562 Suriyeli ‘yerinden edilmiş kişi’ statüsünde kayıtlı olarak Lübnan'da bulunmaktadır. Göç başladığında ve hızlandığında Suriyeli mültecilerin Lübnan'da yasal olarak bulunmaları için Lübnan Genel Güvenlik Ofisi'ne başvurarak kayıt olmaları gerekmektedir. Kayıt olmak için kimlik, adres ve Lübnan'a giriş tarihini belirten evraka ve 15 yaşından büyük herkes için kişi başı 200 dolara ihtiyaç vardı. 200 dolar ücret, yıllık yenilemelerde yeniden talep edilmekte idi. 6 Mayıs 2015 tarihi itibariyle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Lübnan Hükümeti'nin talebi doğrultusunda yeni kayıt alımını durdurmuştur. Bu durum

beş yüz binden fazla Suriyeli mültecinin BM örgütleri tarafından sağlanan hizmetlere erişimini imkansız hale getirmiştir. Şubat 2017'de Lübnan Hükümeti 1 Ocak 2015'ten önce kayıt olan ya

Suriyeli mülteciler arasında 2018 yılında gerçekleşen doğumların %79'u kayıt altına alınamamıştır.

da BM aracılığıyla 2016 yılına kadar oturma izni alan Suriyeli mültecilerden yıllık kayıt yenileme miktarı olan 200 doları talep etmeyeceğini açıklamıştır. Ancak bu ofisin yeterli düzeyde personele sahip olmaması ve uygulamada bölgesel farklılıkların bulunması yenileme işlemlerinin yeterli düzeyde gerçekleşmesini engellemektedir. Suriyeli mültecilerin çoğu yıllık kayıt yenileme

masrafı nedeniyle kayıtsız biçimde yaşamaya çalışmaktadır. 2017 yılında 15 yaşın üstündeki Suriyeli mültecilerin sadece %27'sinin oturma izni bulunmaktaydı. Suriyeli mülteciler arasında 2018 yılında gerçekleşen doğumların %79'u kayıt altına alınamamıştır². Lübnan'da doğan bebeklerin sadece %20'sinin geçerli doğum sertifikası bulunmaktadır. Eylül 2017'de mülteci ebeveynlerin bebeklerini kayıt altına aldırabilmeleri için kendilerinin kayıtlı olması şartı kaldırılmıştır. Yine Lübnan'da gerçekleşen evlilik işleminin resmileşmesi için taraflardan birinin

² <https://www.l.wfp.org/publications/vulnerability-assessment-syrian-refugees-lebanon-vasyr-2018>

yasal oturumunun olmasının yeterli olacağı belirtilmiştir. Yasal oturumun bulunmaması mültecilerin kamu hizmetlerine ve uluslararası desteklere erişimini engellediği gibi onların gözaltı ve kötü muamele ile yüzyüze kalma riskini de arttırmakta ve ülke içinde dolaşımı kısıtlamaktadır.

Kamusal Hizmetler ve Genel Durum:

Mevcut nüfusuna oranlandığında bu denli yoğun bir mülteci akımı karşısında Lübnan'ın mültecilerin büyük bir kısmının ihtiyaçlarına sağlıklı çözüm üretmesi mümkün olmamıştır.

Suriye krizi nedeniyle on üç milyon Suriyeli yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmıştır. Altı milyon civarında Suriyeli Suriye içinde yer değiştirirken yaklaşık yedi milyon Suriyeli de Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi ülkelere sığınmıştır. Nüfusu altı milyon civarında olan Lübnan'a bir milyondan fazla Suriyelinin sığındığı bilinmektedir. Lübnan'da Filistin ve Suriyelilerin yanı sıra Irak, Etiyopya, Eritre ve Sudan'dan da çok sayıda mülteci bulunmaktadır. Mevcut nüfusuna oranlandığında bu denli yoğun bir mülteci akını karşısında Lübnan'ın mültecilerin büyük bir kısmının ihtiyaçlarına sağlıklı çözüm üretmesi mümkün olmamıştır.

Lübnan'da 1000 kişiye 3.13 hekim, 3.64 ebe hemşire, 15.2 dişçi ve 18.9 eczacı düşmektedir³. Nüfusun yarısından çoğunun herhangi bir sağlık sigortası yoktur ve kamu sağlık harcamalarının çoğu cepten ödemelerle finanse edilmektedir. Gelire endeksli oranlarda toplanan primlerle oluşturulan Ulusal Sosyal Güvenlik Fonu hastane masraflarının %10'unu, ilaç ve muayene bedelinin %20'sini ve ancak çok ciddi hastalıkların tedavisinin tamamını karşılamaktadır⁴. Lübnan Sağlık Bakanlığı verilerine göre sağlık harcamalarının GSYİH'a oranı %7.5'tir. Sağlık harcamalarının üçte biri toplanan vergilerden, üçte biri özel sigorta ve Ulusal Sosyal Güvenlik Fonu'ndan ve üçte biri de hastaların yaptığı cepten ödemelerden karşılanmaktadır.

Planlamanın olmaması, alt yapı eksikliği, parçalı yönetim, hizmet sunumunda mezhep ve etnisiteye dayalı ayrımcılık, şeffaf olmayan kamu yönetimi anlayışı ve yolsuzluklar nedeniyle kamu sağlık hizmet sunumunun niteliği oldukça kötüdür. Mültecilerin yoğun olarak giriş yaptığı dönemde BMMYK ücretsiz sağlık hizmeti sağlamaktaydı, mülteci sayısı giderek yükseldiğinde hastalardan iki dolar bakım ücreti alınmaya başlamıştır. Acil tedavi edilmesi gereken hastaların masraflarının %75'i karşılanmaktadır. Çok sayıda ilaç eczanelerde bulunmamaktadır⁵.

³ http://applications.emro.who.int/docs/EMROPUB_2018_EN_20620.pdf?ua=1

⁴ <https://borgenproject.org/healthcare-in-lebanon/>

⁵ <https://www.pri.org/stories/2013-12-29/why-getting-medical-care-lebanon-harder-escaping-syria-video>

Kamusal hizmet ağının iyi yapılanmadığı, kamusal hizmetlerin 90'lı yıllardan itibaren büyük oranda özel sektöre ve yerel birliklere devredildiği Lübnan'da mültecilerin yanı sıra nüfusun en yoksul kesimlerinin de kamusal hizmetlere erişimi oldukça kısıtlıdır.

Kamusal hizmet ağının iyi yapılanmadığı, kamusal hizmetlerin 90'lı yıllardan itibaren büyük oranda özel sektöre ve yerel birliklere devredildiği Lübnan'da mültecilerin yanı sıra nüfusun en yoksul kesimlerinin de kamusal hizmetlere erişimi oldukça kısıtlıdır. Bir milyon civarında Lübnan vatandaşı yoksulluk sınırı altında bir gelire hayatta kalmaya çalışmaktadır. 2018 verilerine göre ülkenin gayri safi yurtiçi hasılası elli yedi milyon dolar ve kamu borcu yaklaşık seksen milyar dolardır. 2014 yılında %20'lerde seyreden işsizlik, 2017 yılının sonunda %46'ya yükselmiştir. Kadın işsizliği %60 düzeyindedir. 70'li yıllarda

başlayan ve uzun yıllar devam eden iç savaşın yanı sıra etnisite ve mezhebe dayalı siyasal yaşam sendikaların varlığını neredeyse sona erdirmiştir.

Sağlık, sosyal hizmet ve eğitim alanlarında nitelikli ve mültecilerin kolayca erişebileceği bir kamusal hizmet ağı söz konusu değildir. Bu nedenle Suriye'den mülteci akınının başladığı günden bu yana özellikle bu üç alanın devlet dışı aktörler tarafından desteklenmesi zorunlu olmuştur. 2017-2020 Lübnan Kriz Planı'na göre, Lübnan'a sığınan Suriyelilerin yarısını çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Çok sayıda çocuk ve kadının korunma ihtiyacı devam etmektedir.

Mevcut kurumların kapasitesini oldukça aşan temel hizmet talebinin karşılanması için öncelik alanları net bir biçimde belirlenmiş ve iyi yapılandırılmış makro planların hayata geçirilmesi ve bunu mümkün kılacak kamusal dönüşümün sağlanması gerekmektedir. 2017-2020 Lübnan Kriz Müdahale Planı (Lebanon Crises Response Plan⁶ / LCRP) bu amaçla hazırlanan ve Lübnan Hükümeti ile onun uluslararası/ ulusal ortaklarının taraf olduğu çok yıllık bir plandır. BM de Bölgesel Mülteci ve Dirençlilik Planı (3RP) çerçevesinde Lübnan toplumunu desteklemek, geçim kaynakları ve istihdam fırsatları oluşturmak için insani yardım ve kalkınma arasındaki bağa odaklanan çalışmalar yürütmektedir.

LCRP verilerine göre Lübnan'da kayıtlı beş yüz bin Suriyeli çocuk okul çağındadır (3-17 yaş arası) fakat bunların yarısı okul dışıdır. 2016 yılının başında 238 okul ikili eğitime geçmiştir ve devlet okulları bu nedenle aşırı kalabalıktır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu ve Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP) tarafından hazırlanan rapora göre⁷, Suriyeli mülteci ailelerin %88'i borçlu durumdadır. Mülteci ailelerin ortalama borçları 2016 yılında sekiz yüz dolar iken 2017'de dokuz yüz dolara ve 2018'de de bin dolara çıkmıştır. Suriyeli ailelerin %70'i yoksulluk sınırının altında bir gelire hayatta tutunmaya çalışmaktadır. Suriyeli kız çocukları arasında evlilik oranı %29'a yükselmiştir. Suriyeli mültecilerin çoğu Bekaa Vadisi'nde kendi imkanlarıyla kurdukları çadırlarda yaşamaktadır, %34'ü evsizdir ya da çok kötü koşullarda barınmaya çalışmaktadır. Suriyelilerin yaşadığı kampların da herhangi bir yasallığı bulunmamaktadır ve yetkililer, bu kampların dağıtılması yönünde düzenli müdahalelerde bulunmaktadır. Bu nedenle Suriyeli mültecilerin büyük bölümü kentlerde ve kırsal

⁶ <http://www.un.org.lb/library/assets/LCRP%20Short%20version-015625.pdf>

⁷ <https://www.i.wfp.org/publications/vulnerability-assessment-syrian-refugees-lebanon-vasyr-2018>

alandaki kendi imkanlarıyla barınmaya çalışmaktadır. Mültecilerin aylık ortalama kira gideri 180 dolar civarındadır. Lübnan'da 2012 yılından bu yana asgari ücret 450 dolardır.

Suriyeli mültecilerin büyük bölümü kalifiye olmayan iş gücü başlığı altında sınıflandırılabilir. Özellikle inşaat ve tarım alanında çalışan mülteci işçiler ve Lübnan vatandaşı işçiler, dayatılan rekabet nedeniyle %60 oranında azalan ücretlerle geçinmeye çalışmaktadırlar. Artan işsizlik ve mülteci sayısı nedeniyle sosyal yardımlara ve sosyal hizmetlere ihtiyaç duyanların sayısı giderek yükselmektedir.

Lübnan'da Anahtar Mülteci Grupların Durumu:

Kötü yaşam koşulları kadın mültecileri çok daha fazla olumsuz etkilemektedir. Barınma olanakları açısından en kötü durumda olan kesim kadın ve çocuklardan oluşan ailelerdir. Zorlu yaşam koşulları nedeniyle sadece hayatta kalmak için çok sayıda kadın ve çocuk cinsel sömürüye maruz bırakılmakta ve çocuk yaşta evlilikler artmaktadır.⁸

Lübnan'da evlilik yaşına dair çocukları koruyan bir yasal düzenleme bulunmaktadır. Bu konuda çok sayıda girişimde bulunulmasına ve protestolar düzenlenmesine karşın 18 yaş altı evliliği yasaklayan bir düzenlemenin olmaması mülteci kız çocuklarının yaşam koşullarını daha da kötüleştirmektedir.

Lübnan'da 18 resmi mezhep/etnik grubun hepsinin evliliğe ilişkin farklı düzenlemeleri bulunmaktadır ve yasal evlilik yaşı dine,

mezhebe, etnisiteye ve yaşanan bölgeye göre ilgili dini otorite tarafından belirlenmektedir. Lübnanlılar genel olarak 18 yaş altı evliliği onaylamasa da çocuk yaşta evliliklere her kesimde rastlanmaktadır. Suriyeli kız çocuklarının korunması açısından 18 yaş altı evlilikleri yasaklayan ve her kesimi bağlayan genel düzenlemelerin bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir. Lübnan'da çalışma yürüten mülteci örgütlerinin çoğunun en önemli çalışma alanlarından biri çocuk yaşta evliliklerin engellenmesidir. Bu amaçla hem mültecilere hem de vatandaşlara yönelik çok sayıda çalışma düzenlenmektedir.

Sağlık hizmetlerine erişimde sahada bulunan sivil toplum örgütleri oldukça aktif biçimde destek sunmaktadır. Kadın ve kız çocuklarına yönelik, şiddet, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, üreme sağlığı, cinsel sağlık konularında bilgilendirici atölyeler ve erkeklere yönelik kadın hakları seminerleri düzenlenmektedir. Çok sayıda mobil kliniklerle saha ziyaretleri gerçekleştirilerek

⁸ Fotoğraf <http://www.arabnews.com/node/1460351/middle-east> den alınmıştır.

sağlık ve psikososyal destek sunumu gerçekleştirilmektedir. Bu örgütler eğitim desteğini de sabit ve mobil eğitim araçlarıyla doğrudan kendileri sunmaktadır.

Çok sayıda mülteci aile kadınlar tarafından idare edilmektedir ve kadınlar Suriye’de içerilmedikleri çok sayıda alanda artık karar verici olmak durumundadır⁹. Bu durum özellikle genç kadınların çoğu tarafından olumlu bir değişim olarak karşılanmaktadır. Kadınların değişen toplumsal rollerine, kamusal ve özel alanda artan sorumluluklarına ilişkin destekleyici mekanizmaların çoğu yine sivil toplum örgütleri tarafından sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak Türkiye ve Ürdün’de de olduğu gibi Lübnan’da da Suriyeli mülteci kadınlar yoğun emek sömürüsü, ayrımcı barınma pratikleri, dışlanma, şiddet, cinsel saldırı ve istismara karşı büyük oranda korumasızdır. Cinsel istismar ve cinsel saldırı sonrasında destekleyici mekanizmalar konusunda uzmanlaşmış çalışmalar yetersiz düzeydedir. Travma konusunda yürütülen çalışmalarda kamu desteği son derece sınırlı olduğundan sivil toplum örgütleri bu alanın en önemli hizmet sunucularındandır.

Tüm bunların yanında kamusal hizmetlere ve adalete kısıtlı erişim, insan ticaretinin en önemli kurbanlarının kadınlar olmasına sebep olmaktadır. Fuhuşa zorlama ve geçici evlilikler insan ticaretinin en yaygın biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mültecilerin yasal çalışma hakkının sağlanmaması insan ticaretinin yaygınlaşmasının en önemli nedenlerinden biridir.

Lübnan’da mültecilerle ilgili faaliyet yürüten kurum ve örgütlerin çoğu aynı zamanda insan ticareti konusunda çalışmaktadır. Türkiye’de insan ticareti konusunda yürütülen çalışmaların daha yaygın hale getirilmesinde Lübnan deneyimi oldukça önemlidir. İnsan ticareti konusu mülteci alanının ayrılmaz bir parçasıdır ve bir an önce Türkiye’de de bu yöndeki çalışmaların desteklenmesi, yaygınlaştırılması ve konuya ilişkin farkındalığın geliştirilmesi gerekmektedir.

Lübnan’da mültecilerle ilgili faaliyet yürüten kurum ve örgütlerin çoğu aynı zamanda insan ticareti konusunda çalışmaktadır. Türkiye’de insan ticareti konusunda yürütülen çalışmaların daha yaygın hale getirilmesinde Lübnan deneyimi oldukça önemlidir. İnsan ticareti konusu mülteci alanının ayrılmaz bir parçasıdır ve bir an önce Türkiye’de de bu yöndeki çalışmaların desteklenmesi, yaygınlaştırılması ve konuya ilişkin farkındalığın geliştirilmesi gerekmektedir.

LGBTİ mülteciler, aileleri ve yakın çevrelerinin yanısıra tüm toplum tarafından kendilerine yönelen şiddet riski ile karşı karşıyadır. 534 sayılı yasa eşcinsel ilişki biçimlerini yasaklamaktadır. Bu yasanın varlığı LGBTİlere yönelik mevcut riskleri derinleştirmekte, göz altında kötü muamele, fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddeti tırmandırmakta, LGBTİlerin toplumsal yaşama katılımı önünde önemli bir

bariyer oluşturmaktadır. LGBTİ örgütleri bu yasanın ve bu yasanın meşrulaştırdığı insan hakları ihlallerinin (HIV testine ve anal kontrole zorlama, bilgisayarlara el koyma, işten kovulma vb.) ortadan kaldırılması için büyük çaba sarf etmektedir.

⁹ https://www.ipsos.com/sites/default/files/2019-01/the_status_of_syrian_refugee_women_in_lebanon.pdf

LGBTİ örgütleri aktif olarak sahada çalışan insani yardım kuruluşlarının personeline eğitim desteği sunmakta, bu örgütleri sahada da desteklemekte ve hassas grupların üçüncü ülkeye yerleştirilmesi konusunda BMMYK ile son derece aktif biçimde çalışarak süreci hızlandırmaktadır. 7 gün 24 saat hizmet veren telefon hattı çok sayıda insan için oldukça önemli bir hizmettir. Cinsel saldırıya uğramış yetişkin erkeklere de psikososyal destek sağlanmaktadır.

7 gün 24 saat hizmet veren telefon hattı çok sayıda insan için oldukça önemli bir hizmettir.

Bölgesel Deneyim Paylaşımı:

Genel olarak Lübnan'da faaliyet yürüten mülteci örgütlerinin ve insani yardım kurumlarının onlarca yıla dayalı saha tecrübesinin Türkiye'de faaliyet yürüten örgütler açısından önemli bir deneyim alanı olduğunun altını çizmek gerekmektedir.

Genel olarak Lübnan'da faaliyet yürüten mülteci örgütlerinin ve insani yardım kurumlarının onlarca yıla dayalı saha tecrübesinin Türkiye'de faaliyet yürüten örgütler açısından önemli bir deneyim alanı olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Ancak her iki ülkede aynı alanda çalışan örgütler arasında işbirliği ve dayanışma neredeyse hiç yoktur. Türkiye ve Lübnan'da özellikle kadın, çocuk ve LGBTİ alanında çalışan örgütler arasında yeterli düzeyde iletişimin ve paylaşımın sağlanması mültecilerin korunma hakkı açısından oldukça önemlidir.

¹⁰LGBTİ örgütleri, hem Lübnan'da hem de Arapça konuşulan pek çok ülkede cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla mücadele konusunda çok değerli çalışmalar yürütmektedir. Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimden kopmamaları adına geliştirilen çözümler, yine bu alanda çalışan kadınlara yönelik mobil hizmetlerin örgütlenme biçimi Türkiyeli örgütler açısından oldukça öğreticidir. İnsan ticareti konusunda Körfez ülkeleri ve Ortadoğu'ya yayılmış bir bilgi ağının önemli noktalarından biri Lübnan'dır. Neredeyse tüm mülteci örgütlerinin önemli çalışma alanlarından biri insan ticaretidir. İnsan ticaretinin engellenmesinde bölgesel ağların oluşturulması ve ağların etkin biçimde kullanılması kritik bir yöntemdir.

Bu nedenle Lübnan mülteci örgütlerinin bu konudaki çalışmalarının da ülkemizde daha çok bilinmesine ve anlaşılmasına ihtiyaç vardır.

¹⁰ Fotoğraf [https://www.mosaicmena.org/activities?lightbox=datatem-j2relt4t den](https://www.mosaicmena.org/activities?lightbox=datatem-j2relt4t%20den) alınmıştır.